

УДК: 378.147:371.1:8

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-220-435-439

ВАРГАНІЧ Галина –

старший викладач кафедри
вокально-хорової підготовки вчителя
Харківської гуманітарно-педагогічної академії
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0913-3999>
e-mail: galinavarganich@gmail.com

ЖИЛКІНА Олена –

старший викладач кафедри
вокально-хорової підготовки вчителя
Харківської гуманітарно-педагогічної академії
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4870-2612>
e-mail: zhasmin120551@gmail.com

ВОКАЛЬНО-ХОРОВИЙ АНАЛІЗ ТВОРУ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Сучасний вчитель – це митець, який повинен виконувати завдання педагога, вихователя, наставника. Освіта потенційного педагога-музиканта повинна бути спрямована на реалізацію мистецьких та соціальних функцій, щоб у майбутньому гідно виконувати свою професійну місію.

Значне місце в системі професійного навчання майбутнього вчителя музики посідає диригентсько-хорова підготовка. Вона включає чимало професійних аспектів, а саме знання, вміння та навички організації хорового колективу.

Багаторічний педагогічний досвід авторів засвідчує, що студенти зазвичай стикаються з труднощами при написанні письмової анотації. Не всі абітурієнти, які вступають до ВНЗ, мають музичну освіту, і тому методичні вказівки, які б допомогли їм проаналізувати хоровий твір, – нагальна потреба. Матеріал вказівок статті спеціально адаптовано для таких здобувачів вищої освіти та здобувачів вищої освіти з початковою музичною підготовкою.

У процесі написання анотації студент набуває важливих професійних знань, умінь і навичок. Він розвиває свою мисленнєву сферу, творчі здібності, поглиблює обізнаність у методах вокально-хорової роботи. Майбутній вчитель набуває навичок пошуку й аналізу літератури для висвітлення теоретичних положень анотації, узагальнення позицій і фактів, виділення головного, послідовного викладу власних думок тощо. Отже, написання анотації є важливим кроком на шляху до самостійної дослідницької діяльності студента-хормейстера. Вчитель має постійно бути готовим до моделювання навчально-виховного процесу під час музично-практичної діяльності.

*У процесі засвоєння дисциплін диригентсько-хорового циклу одним із видів практичної роботи є написання анотації на хоровий твір. Під час підготовчої роботи до її написання студенту необхідно досконало вивчити хоровий твір, встановити його жанрові та стилеві особливості, зуміти розробити репетиційний план роботи з хором. Такий вид **самостійної навчально-творчої** роботи передбачає розгорнутий виклад матеріалу про хоровий твір. Уже з першого курсу студенти починають виконувати письмовий аналіз хорового твору, а після вивчення курсу «Основи хорознавства» анотація стає більш розгорнутою.*

Автори сподіваються, що надані матеріали допоможуть студентам сформулювати професійні навички самостійної роботи з хоровою партитурою, свідомо підходити до вирішення навчальних завдань і стануть у нагоді здобувачам вищої освіти, майбутнім керівникам хору в їх подальшій практичній роботі.

Ключові слова: вокально-хоровий аналіз твору, тип, вид хору, хорове дихання, ансамбль у хорі, дикційні особливості, стрій у хорі.

VARGANICH Galina –

Senior Lecturer, Department of
Vocal and Choral Teacher Training
Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0913-3999>
e-mail: galinavarganich@gmail.com

ZHYLKINA Olena –

Senior Lecturer, Department of
Vocal and Choral Teacher Training
Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4870-2612>
e-mail: zhasmin120551@gmail.com

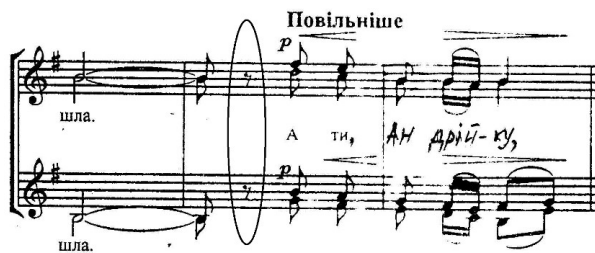
VOCAL AND CHORAL ANALYSIS OF A WORK AS A COMPONENT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF A TEACHER OF MUSIC

A modern teacher is an artist who must perform the tasks of a teacher, educator, mentor. The education of a potential teacher-musician should be aimed at the implementation of artistic and social functions in order to adequately fulfill their professional mission in the future.

Conducting and choral training occupies a significant place in the system of professional education of a future music teacher. It includes many professional aspects, namely knowledge, skills and abilities to organize a choral group.

The authors' many years of pedagogical experience show that students usually encounter difficulties when writing a written abstract. Not all applicants entering higher education institutions have a musical education, and therefore methodological guidelines that would help them analyze a choral work are an urgent need. The material of the guidelines in the article is specially adapted for such higher education applicants and higher education applicants with initial musical training.

In the process of writing an abstract, the student acquires important professional knowledge, skills and abilities. He develops his thinking sphere, creative abilities, deepens his knowledge of the methods of vocal and choral work. The future teacher acquires the skills of

Суть ланцюгового дихання полягає в тому, що зміна подиху відбувається хористами не одночасно, а «за ланцюжком», підтримуючи безперервність звучання.

Хор має ліричний характер і досить повільний темп («Не поспішаючи. Спокійно»). Використання ланцюгового дихання у кожній фразі необхідне. Дихання треба брати не на межах фраз, а в середині. Ланцюговим диханням необхідно також користуватися у середній частині хору, де безперервність звукового потоку створює настрій хвилювання, напруженості.

Характеристика звуковедення та відповідна атака звуку

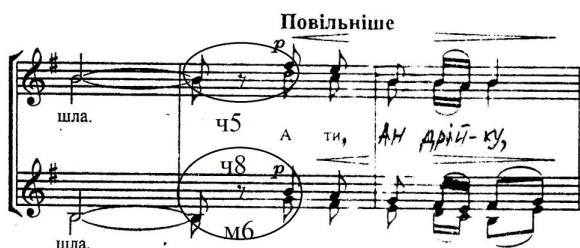
Тип звуковедення – *legato* (зв'язно), у кульмінації – *marcato* (підкреслений). Під час виконання *legato* всі склади повинні бути щільно пов'язані між собою. Вимова приголосних, зміна висоти звуку і форми голосних повинні вимовлятися швидко, без порушення єдиного звукового потоку. Штрих *marcato* характеризується певним акцентом, при цьому його виконання має більш «скандоване» звуковидобування.

Атака звуку у хорі м'яка, яка відповідає характеру твору та музичному образу, в кульмінації використовується тверда атака звуку.

Інтонація та стрій. Аналіз горизонтального та вертикального строю. Інтонаційні труднощі та засоби їх подолання

Під час співу без супроводу виникають умови для вільного інтонування. Одну ноту можна проспівувати трохи вище або нижче, отримуючи той чи інший відтінок інтервалу. Щоб виробити чистий стрій хору, співаки повинні вміти «підстроюватися» один до іншого і знати правило інтонування інтервалів. Мелодичний стрій це стрій кожної хорової партії, який має певні умови виконання. Великі та малі секунди є небезпечними для інтонування; великі секунди вгору повинні інтонувати «гостріше»; малі секунди вгору – навпаки, інтонуються якомога нижче, а вниз – «гостріше».

Важливими для інтонування будуть стрибки ч4, ч5, ч8 – їх треба інтонувати стійко. Стрибки на ч8 потребують під час виконання зміни регістрів і точної атаки звуку (щоб уникнути глісандо, треба виконувати в одній позиції обидва звуки).

Під час співу рекомендується особливо уважно слідкувати за інтонуванням звуків, що повторюються, бо в цих випадках виникає небезпека поступового інтонаційного пониження. Звук, який повторюється, треба співати з тенденцією до підвищення: Зм5 інтонується з прагненням відповідно до двостороннього звуження:

Гармонічний стрій. Інтонування інтервалів та акордів в одночасному звучанні — це гармонічний стрій. У чистих інтервалах (ч4, ч5, ч8) обидва звуки інтонуються стійко (див. тт. 4, 7 тощо). При виконанні великих терцій, секст та септім нижній звук залишається стійким; верхній передбачає деяке «підтягування» вгору. Звичайно, гармонічні інтервали відтворюються у хоровому співі не абстрактно, а пов'язані з мелодією, звучать в акордах, співзвуччях і обумовлюються зональними межами розширення або звуження під час їх інтонування. Усі звуки акорду мають бути цілком однаковими за силою звучання та тембром.

Дикційні труднощі та засоби їх подолання. Жанрова картинка буде неясною, якщо нехтувати якістю звучання тексту. Текст для Володимира Стеценка завжди мав велике значення, всю драматургію твору композитор прагнув вибудувати відповідно до розвитку змісту. Тому хормейстер велику увагу має приділяти чіткості дикції. Єдина манера вимови слів неможлива без дотримання головних правил орфоєпії:

- приголосні, які закривають склад, в характері звуковедення на *legato* треба переносити до наступного складу. Літературний текст: «ко-ня по-па-сав, дріб-ний лист пи-сав». Співаємо: «ко-ня по-па-са-вдрі-бни-йли-стпи-сав»; тобто всі склади при виконанні твору повинні **бути відкритими**.
- звук [р] під час співу варто промовляти твердо: «горда, прийшла, вороного, приїжджай»;
- усі голосні звуки під наголосом вимовляються чітко: «А в тому саду чисто метено»;
- у слові «приїжджай» буквосполука *жджж* вимовляється як один довгий звук;
- окремі зміни приголосних утворюються за рахунок закінчення попереднього та початку наступного слів на приголосній: «в тому саду» — прийменник «в» слід вимовляти як «ф»; співаємо: «ф тому саду»;
- редукція голосних в українській мові невелика, голосні потрібно вимовляти близько до написання;

• приголосні [х], [ш], [с], [ш] необхідно вимовляти коротко та легко: «тищина», «хрещатим», «чисто».

Характер твору залежить від ступеня активності вимови тексту. У хорі «А в тому саду» текст спокійний, тому текст вимовляється м'яко й емоційно.

Ансамбль хору.

Працюючи над художньо-виконавським ансамблем у хорі «А в тому саду» необхідно розглянути наступні види хорового ансамблю:

- ансамбль в залежності від фактури хору;
- ансамбль в залежності від теситури хору;
- ритмічний;
- темповий (характер руху);
- динамічний;
- дикційний (єдність вимови);
- інтонаційний (горизонталь і вертикаль);

Ансамбль в залежності від фактури хору.

Фактура твору гомофонно-гармонічна з елементами підголосковості. Мелодія (у SI) завжди повинна звучати чітко, рельєфно, трохи голосніше, ніж голоси, що її супроводжують. Мелодичний голос виділяється не тільки засобами динаміки, але й дикцією.

В епізодах, де є елементи підголосковості, кожна з хорових партій повинна виконати тему першим планом, а потім гнучко переключитись на спів другим планом. На словах «вже до тої Наталочки» — тема спочатку звучить у партії SI, а потім переходить у партію А.

Починається хор унісонним ансамблем (перші три такти звучать у партії А). Унісонний ансамбль передбачає злиття голосів за висотою, метроритмом, тембром, темпом, динамікою й дикцією.

Проаналізувавши діапазон усіх партій та структуру їх голосоведіння, можемо зробити висновок, що у творі переважають зручні теситурні умови — хорові партії майже весь час співають у середньому регістрі, за винятком партії SI (початок II частини). Тобто ансамбль в залежності від теситурних умов — природний.

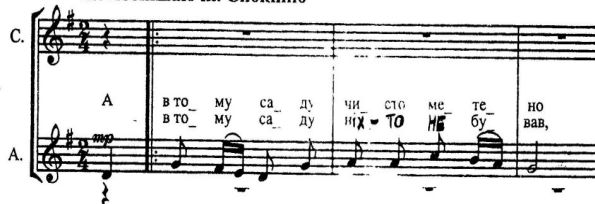
Для створення тембрового ансамблю слід глибоко проаналізувати поетичний текст твору, щоб відчувати і зрозуміти ті настрої, ті барви, які потрібно відтворити засобами тембрової виразності. Так, у II частині хору, де змальовується напруженість переживань юнака, тембр хору змінюється. Він стає більш яскравим, більш напруженим. Тембр хору репризи — просвітлений.

Зміни у фактурі ведуть до виявлення того чи іншого хорового тембру, що також збагачує виразові можливості виконання. У кульмінаційних тактах («Вже до тої Наталочки») композитор

застосовує саме гомофонно-гармонічну фактуру з використанням єдиного ритмічного малюнка в усіх партіях, бо тоді ніщо не гальмує розвиток музичного матеріалу.

Ритмічний ансамбль. Ритм належить до основних факторів організації музичного потоку. Розвиток музичного матеріалу партитури хору відбувається в простому розмірі 2/4. Під час виконання твору треба безперервно відчувати пульсацію метричних долей. Ритмічний малюнок кожної хорової партії складається з восьмих, чвертей і половинок; є також шістнадцяті ноти на розспівах складів — це складність в інтонуванні (I частина — тт. 1, 2, 4, 6; початок II частини).

Не поспішаючи. Спокійно

Темп — це вагомий фактор музичної виразності. Творче усвідомлення темпо-ритмічного процесу є основою виконавської інтерпретації, адже швидкість виконання хору щільно пов'язана з емоційним і психічним станом виконавців.

Хор «А в тому саду» написаний у помірному темпі. У II частині є відхилення від основного темпу: починається вона від вказівки «Трохи повільніше», далі ж стоїть позначка «Схвильовано» (яка стосується як прискорення темпу, так і загальнодинамічного зростання — поступового посилення динаміки та руху до кульмінації). Усе це зумовлено характером розвитку музично-поетичного образу.

Динамічний ансамбль. У хорі багата палітра динамічних забарвлень. Шкала нюансів у хоровому творі «А в тому саду» різноманітна — вона включає як нерухливі нюанси — від *pp* до *f*, так і рухливі — *cresc.* та *dim.* Співати на *pp* складніше, ніж на *f*.

Рухлива динаміка, яку застосовує в даному творі композитор, підкреслює особливості розвитку музичного матеріалу. Так, у II частині в кожній фразі є рухомі нюанси, які підкреслюють логічний наголос у словах «попаса́в», «ли́ст».

Письмовий аналіз хорового твору сприяє вирішенню проблем активізації самостійності студента, розвиваючи й дисциплінуючи мислення, допомагаючи глибше проникнути в суть художнього твору, залучаючи студента до наукової роботи, і в подальшому значно поліпшуючи роботу майбутнього вчителя музики з хоровим колективом.

Автори запропонованої роботи намагалися надати студентам ВНЗ цілісне уявлення про аналіз

хорового твору в таких його складових: загальний аналіз, музично-теоретичний аналіз, вокально-технічний аналіз, виконавський аналіз.

Під час підготовчої роботи до її написання студенту необхідно досконало вивчити хоровий твір, встановити його жанрові та стилеві особливості, зуміти розробити репетиційний план роботи з хором. Такий вид самостійної навчально-творчої роботи передбачає розгорнутий виклад матеріалу про хоровий твір.

Це початковий етап оволодіння диригентською майстерністю. На III курсі, коли починається «Практика роботи з хором», знання та навички, отримані під час написання анотацій, стануть фундаментом успішної виконавської діяльності майбутнього диригента хорового колективу.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Автори сподіваються, що надані вказівки допоможуть студентам сформувати професійні навички самостійної роботи з хоровою партитурою, свідомо підходити до вирішення навчальних завдань і стануть у нагоді студентам, майбутнім керівникам хору в їх подальшій практичній роботі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Варганич Г. О. Теорія та методика роботи з хором: навч.-метод. Посібник. Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. 2-е вид., розшир., допов. Харків. 2024. 165 с.
2. Варганич Г. О., Карташова Л. В. Довідник хормейстера. Харків, 2015. 75 с.
3. Костенко Л. В., Шумская Л. Ю. Хрестоматія хорознавства: навч. посіб. Ніжин. НДУ ім. М. Гоголя, 2013. 521с.

REFERENCES

1. Varhanych, H. O. (2024). Teoriia ta metodyka roboty z khorom: navch-metod. Posibnyk [Theory and

Methods of Working with a Choir: Teaching Manual]. Komunalnyi zaklad «Kharkivska humanitarno-pedahohichna akademiia» Kharkivskoi oblasnoi rady. 2-e vyd., rozshyr., dopov. Kharkiv. 165 s. [in Ukrainian]

2. Varhanych, H. O., Kartashova, L. V. (2015). Dovidnyk khormeistera [Choirmaster's Handbook]. Kharkiv. 75 s. [in Ukrainian]

3. Kostenko, L. V., Shumskaia, L. Yu. (2013). Khrestomatiiia khoroznavstva: navch. posib [Anthology of Choral Studies: Teaching Manual]. Nizhyn. NDU im. M. Hoholia. 521s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ВАРГАНІЧ Галина – старший викладач кафедри вокально-хорової підготовки вчителя Харківської гуманітарно-педагогічної академії.

Наукові інтереси: вокально-хоровий аналіз твору як складова професійної підготовки вчителя музичного мистецтва.

ЖИЛКІНА Олена – старший викладач кафедри вокально-хорової підготовки вчителя Харківської гуманітарно-педагогічної академії.

Наукові інтереси: вокально-хоровий аналіз твору як складова професійної підготовки вчителя музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

VARGANICH Galina – Senior Lecturer, Department of Vocal and Choral Teacher Training Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy.

Scientific interests: vocal and choral analysis of a work as a component of the professional training of a teacher of music.

ZHYLKINA Olena – Senior Lecturer, Department of Vocal and Choral Teacher Training Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy.

Scientific interests: vocal and choral analysis of a work as a component of the professional training of a teacher of music.

Стаття надійшла до редакції 23.08.2025 р.

Стаття прийнята до друку 31.08.2025 р.

УДК 378.147:[37.011.3-051:78]:004

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-220-439-445

ПУХАЛЬСЬКИЙ Тарас –

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри музичного мистецтва
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8559-5482>

e-mail: taraspuhalskiy@gmail.com

БОРШУЛЯК Альона –

кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувач кафедри музичного мистецтва
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2734-8395>

e-mail: alyona_bor@ukr.net

MIDI-КОНТРОЛЕРИ І СУЧАСНІ ОПЕРАЦІЙНІ СИСТЕМИ WINDOWS: ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ СУМІСНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Стаття присвячена проблемі використання інформаційних технологій у сфері музичної освіти, зокрема застосуванню MIDI-контролерів у професійній діяльності вчителя музичного мистецтва. Автор зосереджує увагу на стрімкому розвитку